

СТРАЖИЛОВО

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 47.

У НОВОМ САДУ, 22. НОВЕМБРА 1892.

ГОД. V.

ПЕСНИШТВО.

У ЗАГРЉАЈУ.

Зар не знаш, злато моје, шта шапће поноћ тија
И њув ноћног ветрића међ лишћем што се крије?
Он слади љубав нашу па дише и њарлија
И круни росине капље па их на цвеће лије.
Слушај му, лане, тајне звуке,
Он тебе тихо моли:
„Пружи му, пружи беле руке,
Нек пламу свом одоли.
Дуго по свету он је лут’о
За јатом својих жеља,
Не пађе срце пренукнуто
Ни среће ни весеља;
И сад к’о путник млади, ког судба љута вија,
Очајно обвија руке около брезице младе
Па препун страха и наде
Гледа на повор мрачни, што под њим ужасно зија..“

1892.

Ленскиј.

НЕВЕНИ.

Када румен-зора, к’о румена нева,
Пољущем пробуди њиве и пољане;
Кад се из сна тргне препелица, шева,
У зорици бајној љупко сунце сване;
Када бисер-роса на дрвећу блиста;
Кад одсева радост са свакога листа;
Кад о бајној зори цветак шапће цвету;
Када радост влада по целој свету:
Тад се сетим тебе, мој анђеле лепи,
Срце ми се бурно по грудима креће,
А лахори лаки бајну песму шуме:
Невено, невенче, мило моје цвеће.

Кад причече сунце, пуно жарког плама,
К’о што плашти срце, у ком љубав влада,
— Час се јадно купа у горким сузама,
Час га опет крепи лепша, боља нада —
Кад лахори топли о одмору зборе
Па улећу ружи у мирисне дворе;
Кад облаци узму плашт сребрни на се
А по светлом зраку свила лелуја се —
Тад се сетим тебе, мој анђеле лепи,
Срце ми се бурно по грудима креће,
А лахори лаки бајну песму шуме:
Невено, невенче, мило моје цвеће.

И кад зађе сунце, тај љубавник стари,
 Па се мрка појца на земљицу пусти,
 Као кад се туга на ерданце свали,
 Када јади њиме овладају пусти;
 Кад је све већ немо, свака већ давно снава,
 Кад о бајном санку шапуће и трава,
 У густој се тами ништ' не види веће,
 Само јоште звезда љубави трепеће —
 Тад се сетим тебе, мој анђеле лени,
 Срце ми се бурно по грудима креће,
 А лахори лаки бајну песму шуме:
 Невено, невенче, мило моје цвеће.

Ипанов.

СУЗА.

Кад се винух у свет бели,
 Весео сам тада био;
 У оку ми суза заеја,
 Ал' ја сам је угушио.

А када сам запливао
 У живота бурне вале,
 Хладна јава тад ме смрви,
 Поруши ми идејале.

Повратих се скрхан дома,
 У срцу ми туга нема,
 Од бола бих грко плак'о;
 Али како? Суза нема,

Имао сам некад суза;
 Некад... некад, ал' сад где су?
 Лио сам их све у свету —
 Па у свету остале су.

Сад да ми је суза она,
 На поласку што угуши',
 Да је сада тужан лијем,
 Да одлаије боној души.

17 XI. 1892.

Борис.

НИ ИЗ ЧЕГА.

ПРИПОВЕТКА ИЗ СРЕМА.

Приповеда Стеван Радић.

(Наставак)

XX.

Нај дан после по дне шетали се Мргудић и Оларићка пред општинском кућом и очекивали су долазак мерников. Око осам сати зачује се друмом из Мишковца звррка Оларићевих кола. Фаустина потрчи до угла општинске куће а Мргудић за њом. Она се није на њ ни обзирала, већ је упрла поглед на улицу и зажарена од радозналости очекивала је да се јаве кола. И не прође дуго а кола се указаше иза ћошка. Ма колико да се Оларићка напрезала, да смотри лице мерниково, није то било могуће, јер се овај до врата замотао у свој „штаубмант“. Пожури кући а Мргудић покаска за њом. У том брзом ходу обазре се Оларићка и погледа Мргу-

дића погледом, који изгледаше као презрење. Чисто је и сам себи дошао смешан, каскајући за својим идејалом. Њој усне бејаху бледе и стиснуте. Из њена погледа читао је Мргудић неко презрење, које га се немилостиво коснуло. Али, као не верујући, ипак и даље за њом пође. Оларић и млади мерник већ су били у соби. Како је у соби био сутон, то је Оларићка похитала, да припали свећу. Када се светлост распрострла по соби, чула је Оларићка иза леђа, како јој муж приказује: „Арнолд Белић, испитан мерник из Мишковца“.

Фаустина се обрну. Пред њом је стајао висок, развијен, приномањаст човек, од својих двадесет и пет година. Младом се мернику румен осу по лицу, сагну се и

по љуби Фаустини крајичак прстију и јасним као звоно гласом изрази своју радост, што му се указала прилика, да упозна негдашњи цветак града Мишковца, о чијој се лепоти још и данас говори са поштовањем. . . .

Фаустини су ласкале ове речи, али је ипак скромно одбијала толику хвалу. Мргудић ни да се макне. У њему се почело нешто кувати. Само је осећао, да га оно руменило на лицу младићеву и оно, што се осуло по обрашчићима Фаустининим, онај осмејак, који јој одаваху уснице, онај поглед њен — да га је то све неугодно дирало. Пружи руку младоме мернику а при том погледа глупо у Оларића, као тражећи разјашњења. Оларићево бистро око опазило је неку промену на њима двома, и само се подругљиво смешкао.

Поседаше за сто.

Разговор међу Фаустином и Белићем текао је врло живо а Оларић и Мргудић су пијуцкали. Ословио би и Мргудић по који пут Фаустину, али би му ова одговарала као од беде те се он збиља намргодио. Овај младић донео је немир у његову душу. Да би се бар колико толико извукао из овог несносног положаја, почео је говор о копању канала, јер ту ће он као начелник играти улогу, према којој ће мерник бити у подређену положају. Али се ту с места умеша и Оларић, паговешћујући мернику, да се у Краковцу игра, како он свира, и поче развијати своје мисли о каналу те је Мргудић могао само потврђивати. Најпосле му већ додија те се опрости и оде кући. Устане и млади мерник, те ће у своју собу, изговарајући се, да је уморан. Фаустина њему стисне десницу а Мргудићеве се једва дотакла. Усињено се насмешила и окренула му леђа.

Мргудић је то вече врло рђаво провео. С почетка није узимао целу ствар озбиљно, држећи, да је то први утисак, који ће брзо прећи. Али, када се нашао у постељи, почеше му слике догађаја тога дана излазити пред очи. Најмањи покрет Фаустинин, најнезнатнија речица младога мерника производила је у души његовој читаву буру. До данас је он легао спокојан, љубушкајући се у мислима потпуна задовољства. Како је Оларићка бдила над њим,

ако га је само прст заболоо, то ју је сматрао као свога анђела чувара. Легао је у пади, да ће се у јутру имати ко на њега умилно насмешити. Пошета ли само у башту, ето му бајног лица Фаустинина у белој свиленој марамици те му из нежне ручице пружа киту росна цвећа, а благи дах њених умилних речи додирује га по лицу као шепур крила анђеоских... Био је потпуно задовољан. А како и не? Опростио се терета, који га је притискивао, опростио се своје жене... А шта сада? Шта ли се то догађа с њиме? Да ли је он при чистој свести? Да ли он то себи све не уображава? Та збиља! Да ли је могуће, да га напусти Фаустина, која га је пуних пет година држала као кап воде на длану?! Да се сада наједаред тако преобрази!... Опет се задуби у мисли... Мишљаше, да није то сан. Али, јава је... баш сушта јава... Устаде и поче ходати горе доле по соби. Прибирао је мисли. Покушавао је, да постане филозоф. Говорио је сам себи: Па она је жена! Има и право што прекида. Та, немој ти, Мргудићу, лудовати! Па и време је већ, да се повуче! Свет свашта говори! Умири се!

Е, ал' да се она забавља с другим, па још пред његовим очима! То би га поново раздражило и његово би умовање престало. Поново леже. Осећао је, као да му нека празнина опкољава душу. Јесте, осећаше он, како та празнина настаје. Тражио је по хоризонту својих мисли тачку, о коју би обесио горбицу терета, који осећа на души, па да му олакша. Лугајући тако у мислима, дошао би и до своје — жене. Ово је првина, да он о својој жени почиње озбиљно мислити. Наредио је у мислима сав свој живот од почетка па до расанка са својом женом. Сетивши се момената, у којима ју је одагнао, олакшало би му, јер збиља ју он није љубио. Али опет му дође на ум Оларићка, њен презриви осмејак и њено понашање према мернику. Ако га ова са свим напусти, постаће он смешан. И ту би му се јављала нејасна мисао спаса у — његовој жени те би стављао на теразије све добре и рђаве стране њене. Није лепа — мишљаше — али је добра кућаница а није ми баш ни приговарала, да

оштим са другима и да се забављам. За тим би му дошао на ум Војводић. Тада би плануо. Стиснуо би песнице и претио, за тим кроз стиснуте зубе проговори: „Не, не! Не ћеш више на овај праг крочити!“

Пре, кад би се сетио тога, осећао би задовољство, јер се опростио зла, као што он мишљаше. Обрну поново мисли Оларићки. У првом моменту учини му се, као да је у досаданњим сретним данима. Али, када му опет дођоше на ум данашњи догађаји, опет би мислио о својој жени и Војводићу. Тек је пред зору свео очи.

XXI.

Сутра дан устао је мало касније по обично. Био је блед и незадовољан. Тек што се спремио, почео је премишљати о јучерашњим догађајима. Изишао је у своје дворинте. Мало му је као лакше изгледало на души, јер га је разгалило красно јутро и свежи зрак.

Када је изишао на улицу, опазио је Оларићку, где у недоруху седи на клупици пред кућом. Мргудић скине шешир а она му се пријатно одјави. То га оскокли те јој приђе. Она га погледа боље, зачуди се његову изгледу те га упита за узрок. Он јој одговори, да није потпуно здрав, да је имао целу ноћ главобољу. Из њених речи провиривало је саучешће, које се Мргудића није најбоље коснуло, али се ипак развеселио, кад се она почела љупко смешити на њ. Све ноћашње страшне мисли ишчезоше.

Но све је ово за мало потрајало. Из собе се наједаред зачује весело и јасно смеј младога мерника. Оларићки се осу по лицу руменило а то Мргудић опази. Обузе га сета, помешана са лаком раздраженостију.

У то изађе и мерник пред кућу. Оларићка изгледаше нешто збуњена. Отпоче ћеретање са мерником.

Пред кућом бејаше мала баштица, засађена разноврним цвећем. Оларићка узбере један цветак и закачи га мернику о капут, а у томе му се јако приближи и

погледа му право у очи. Мргудић се сав упренастио. Навалице напомене, да данас мора раније у звање. Оларићка га није задржавала ни једном речи и сад је Мргудић био начисто. Почео је озбиљно премишљати о прошлости својој. Опажао је он на Оларићки, особито у последње време, неко усиљавање у понашању према њему. Но он је то усиљавање до сад свакојак о умео да оправда. Сада пак почео је мало по мало долазити до правог узрока. Сад је почео увиђати, да су га само употребљавали за подлогу Оларићевим смеровима. Та је мисао почела себи крчити места у његовој души. Сада му поче излазити пред очи и по који подруглив осмејак Оларићев, када је опазио, да се његовој жени сувише улагује. У души му се поче стварати нека смеса жалости и мржње. Тражио је излаза. Једини му излаз бејаше његова жена. Шта би му било, да уз њу проводи миран породични живот?! Није му сада ни тако ружна изгледала. Али, ту би се испречио Војводић.

Од тада се све ређе дао виђати.

Оларићу се није допадало удварање мерниково његовој жени те је пој то већ и пребацио. Али она би му одвратила, да је то једини начин, како да се отресе Мргудића. Оларић је то веровао, знао је шта је узрок, што Мргудић тако ретко долази, али се за то није једио, јер му Мргудић сад више не треба.

Мргудић је на учитеља сиктао, како то само господа начелници умеју, кад хоће малчице да се натресају, као да је он свему крив. Као да је он могао учинити, да Фаустина њега љуби. Почео је нешто крупно смишљати против Војводића, али, милостиви Творац, који се особито стара за учитеље, што страдају невини, да би отклонио нову беду и невољу, учини те се Мргудић разболи и, пре него што би замочио перо, да учитеља проденунцира, леже у постељу, заверивши се, да ће то и то учинити, чим се предигне...

Оларићка се дотле лепо забављала са младим мерником.

(Наставиће се).

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNIBL.BS

ЦРВЕНА КАПА.

РОМАН Јована Захарјашевића

с пољског превео Рајко.

(Наставак.)

XXVIII.

После четврте године тога неопишенога, ал' опет увек срдачнога одношаја између Мине и Хермана настаде нека промена. Најпре је то опазила Мина, а после и сви њени најближи.

Херман је дошао као обично на свеце, као обично беше на бадњи дан код дворскога саветника, говораше врло много и врло срдачно с Мином, на је, шта више, певао скупа с њом неку песму уз гласовир.

Уза све то плакала је Мина целу ноћ и други дан јој беху очи црвене. Отишла је Антонији, и уверила се, да је и Антонија опазила неку промену на госту.

И запета та промена беше очигледна. Херманово лице беше много блеђе, очи већма замаглене, као да се крио у њима, у нотаји, неки дубљи бол. Често се дубоко замисли и после сваке такве замисљености уздахнуо би дубоко и терао руком косу са врела чела. Према Мини беше пријазан као и доселе, али она је женским срцем одгоненула, да се он неприметно повлачи или боље да с неком остентацијом не ће да прекорачи границе чистога братскога пријатељства.

— Рекла бих, да се Херман нешто гризе — говораше дворска саветниковица своме мужу.

— Спрема се за докторски испит, а то је мало теже, него испити ту вашу чарану.

И у кући на Подзамчу говорило се о том. Како је саветник увек давао сваку иницијативу, а Берта имала само саветнички глас, рећи ће саветник један пут после обеда.

— Јеси л' ти опазила, Берта, да се Херман нешто туђи од света и радо тражи самоћу?

— Ах, гледам то већ два дана, али не хтедох да ти спомињем, јер се одмах љутиш! — одговорила Берта.

Тим се свршио разговор међу родитељима.

Но несрећна Мина није тако лако свршила разговор сама са собом. Пет година је тако рећи живела само једним сном. Сан је тај ерастао с њеним животом, напунио јој срце и главу. Због тога сна је радила, читала, ширила обзорје свога знања... Данас се то наједаред све пред

њом затварало, а нека чудна слутња страшила ју великом несрећом. Стресала се, кад само и помисли на ту несрећу, није ју могла ни окрстити нити замислити, па опет је стајала она пред њом као злокобна авет.

Најзад, кад је Херман отишао, а Мина никакo није могла да обележи ту несрећу, која ју је страшила, пала је у постељу и није се дигла с ње неколико недеља. Они око ње видеше само да је у грозници, да јој било неправилно удара, да ју најпосле често хвата неки грч за срце, који јој је задавао неописане болове.

Најбоље беше болесници, кад је уз њену постељу седела Антонија. Говорили су много о свачему, а кад се Мина после така разговора мало окочопери, лекар одмах пита, коју је миктуру данас пила, па удвоји дозу лекарије, која, по његову мишљењу, тако успешно делује.

Саветник је друкчије мислио о Мининој болести. И он јој је, до душе, приписивао чисто физичне узроке, ал' је ипак нашао за добро, да се користи том ситуацијом. Чињаше му се зар, да такви случајеви, као што је опасна болест, необично утичу на људска срца и привезују их једно за друко перазлучном везом. У такој прилици отнадају сви светски обзири, који стају на пут чувству.

Еле написао је дугачко писмо Херману. Представно му болест Мининоу много црњим бојама и напоменуо му, да његово саучешће према другарици из детињства, макар само у очину писму било исказано, може да буде болесници боља медицина, него све микетуре и балзами лекареви. Кад је послао то писмо, уживао је саветник у свом дубоком разуму и говорећи о том Мини, спремао ју, с осмехом, на врло дугачак, дугачак одговор синовљев, и обећао јој, да ће јој га за цело прочитати.

Бледи усне Минине зацрвенеше се као скрлет, жућкасте очи успламтеше дивном ватром. Стигла мршавом руком пружену руку саветникову и осмехнула се тако заносним осмехом, каква саветник још не виде на њену лицу.

Саветник је неисказано уживао у своме плану. Први, други и трећи дан не измени ње-

гове радости. Четврти дан стадоше се над њим скупљати „црне тачке“.

— Је ли вам Херман отписао? — запитала Мина четврти дан.

Саветник се накашља неколико пута и одговори:

— Херман... Херман... видите, госпођице, путеви су рђави, комуникација пати од тога, јемачно није тако брзо добио моје писмо. А на послетку, знате, Херман полаже докторат.

— Ах, сачувај Боже — одговори Мина с лаком пронијом — сачувај Боже, да би га успомена на... познате одбијала од посла, или у онште од каквих пријатних забава!

Саветник је сам себи пребацивао, гледајући на бону Мину. Проклињаше у себи свој концепт, којим се тако осрамотио! Уза све то вероваше, да ће још данас стићи писмо од Хермана. Био би то велик тријумф за њега. А кад је живо у себи замислио тај тријумф, устане са столице и рекне:

— За по сата стиже пошта из Лавова. Без сумње ће том поштом доћи писмо од Хермана. Идем — до виђења!

Рекавши то, узме шешир и једним скоком беше већ код врата, кад ал' се Мина наједаред одазва:

— Лаку ноћ, господине саветниче! Лаку ноћ! Ако изволите, можемо се сутра видети!

— За што сутра? — опирао се саветник с прага, — ја ћу се за по сата вратити и донети писмо...

— Не, господине — не ћете донети писма, јер га не ће бити на пошти! — рече Мина с тужним осмехом.

Мина је погодила. Саветник не дође то вече, писма од Хермана — не беше.

Не дође ни други, ни трећи дан... На послетку већ саветник не знајаше, шта да почне. Посвађао се код куће с Бертом, која му је саветовала да пише писмо, али то није ништа помогло. Посвађао се у пивари „код златне гуске“ с умировљеним ритмајстором, али ни од тога не би користи. Узантио је шта више силну кријумчарену робу у пецани Чивутовој и мимо све искушење одбио је центу шећера и товар каве, што му је фактор понудио, али ни то ништа не поможе. Писма нема, па нема.

Најпосле, након толике муке родитељске од недељу дана, појави се у кући писмоноша и донесе малено, хитно запечаћено, писамце из Лавова...

XXIX.

Већ ни сам облик од куверте није се свидео саветнику. Печат беше алкаво отиснут, а скоро цела страна писма очевидно поканана. Херман се до сада одликовао уредношћу. Писма беху увек калиграфски написана, а омоти узорито сложени. Шта ће сада да значи та алкавост?

Саветник је махао главом, гледајући на данашње писмо. Најпосле раскине печат и почне да чита.

Чело му се све већма мрштило... Јер не само да писмо беше сувише кратко, него још ни о боној Мيني не беше ни спомена. Херман писаше нешто о себи, о међународном праву, које је баш у тај мах изучавао, нешто о погоди и непогоди у натпелтавској престоници, а на крају му већ очевидно нестало садржине. Видело се још и то, да писмо није писао ципом, него је неколико дана дописивао по коју реченицу.

Саветник већ хтеде да плане гневом и да на Берту свали сву своју несрећу, кад ал' се кроз хартију помоли неколико писмена с друге стране писма. Окрене писмо и нађе онде кратак додатак... У том додатку спомиње Херман, како му отац пише у последњем писму о Мининој болести. Еле исказује своје саучешће, а унади, да ће та болест брзо проћи, клања се породици дворскога саветника и поштован м кћеркама. За Мину не беше засебна поздрава.

Кад кога несрећа гони, наћи ће га и на најравнијем путу. Саветник застаде Мину много блећу и угаснутих очију. Засјале се оне, кад опазише Херманово писмо у рукама његова оца.

— Одржао сам реч — рећи ће саветник, колико је год могао умиљато — само сам се мало задоцнио... Но нисам ја крив. Боловао сам и неспо за то време туце микстура и појео неколико фуната универзалних пилула.

Споменувши то уздахне саветник и узе да чита писмо по плану, који је унапред сам сложио.

Лице Минино плану лаком румењу. У очима јој се огледаше нестрпљивост.

Саветник читаше о међународном праву, додаваше помало различита објашњења школским изразима и дође већ до додатка, који је он већ дотерао тако, како ће умирити Мину.

Но једва што је прву реченицу прочитао, уз коју је ваљало додати коментар, о необичној тузи и жалости Хермановој због Минине болести, кад ал' Јозефина започе неку полемику с Лином због Пуррла. Та жива препирка пореме-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UNILIB.RS

утишати једну саветничковој глави ред речи, који је он у напред сложио, те се није никако могао да пађе. Муцао је, као да не може да прочита и хркао, ал' не могаше никако да изиде на крај.

Најмлађа сестра, Ема, која је стајала за саветничковим леђима и скупа с њим читала писмо, хотећи да му се пађе на невољи, придржи једном руком писмо, које се је делувало, па ће рећи:

— Како да не можете прочитати писмо свог рођенога сина! Та ето је јаено написано...

И прочита на душак четири реченице а више није ни било у целом додатку.

То се тако брзо збило, да саветник не могаше ни предупредити ни поправити учињено зло. Еле примио је готов чин с великом резигнацијом и одлучно у себи, да се цео дан љути на Берту.

Мина дође бледа као крва... Неки грчевит израз пређе јој преко лица. Усне јој се стиснуше, као од унутрашњег бола. Спустила је главу, потиљком, на узглавље и заћутала.

Саветник се још неко време усљављао, да спасе изгубљену позицију, али му није никако ишло за руком. Љут на себе, на Хермана, на Берту, Ему и на цео свет, опрости се и изиде.

Међу тим се у срцу боне девојке свршила јака криза. Лаконичан додаток је онде изненада учинио своје. То су тајне срдаца. Једно се лечи оним, што друго може да убије. А да такав лек буде успешан, треба да је на дну тога срца — племенит понос.

Други дан се Мина диже са постеле. Било јој, истина, још удараше као у грозници, али већ имађаше довољно снаге, да се полако прихваћа обичних послова. Беше само ћутљивија и нека сенка тужне резигнације лебђаше јој око побледелих усница. Књиге, које јој некада беху можда само средство, постадоше јој полако сврха. Наука и знање беху сада за њу нека хладовита скровитост у кемирним жудљама, које јој мучаху срце...

Сваким даном је све већма долазила к себи. На изразито јој лице враћала се тиха румен, само се кад и кад још могаше у очима назрети нека бледа сенка споменика, који је подигнут на гробу млађаних, раскошних сањарија!...

Тим присније постаде сада њено пријатељство с Антонијом. Антонија није никада љубила, а ни њу није нико љубио. За што је тако било, ко ће знати... Доста то, да јој срце

беше осамљено и обично помрачено неком тугом, као да жали на свет.

Тако сродне душе прионуле тим већма једна уз другу. Тражиле сваки дан једна другу и тим им је већ у неколико одлаћнуло. Наиде такођер сада на среќно место нова струја, уз коју одмах пријања свако болећиво срце...

Након тужних догађаја у великом граду на Висли започеле се по црквама галичким покајничке химне „Господу над војекама“, које су га требале ублажити за минуле грехе несрећнога народа...

У друштвеном животу беше то са свим нов тош, тош који хвата за дно срца. Милијони клекоше с покајањем пред праведним судијом и хоралним гласом дизаше се вапај за милост и опрштење!...

Па и за равнодушна срца беше то дивно, привлачно! Општа струја звукла их за собом, те ни сами не знађаху, како се нађоше међу вернима, ако и беху пре тога неверни!... Антонија спадане у прве чете те, за чудо магнетичне, струје, а с њом, раме уз раме, пође и Мина... У црној хаљини, заслоњена црном копреном, клечаше с Антонијом у светини господњој, докле узвишена свирка прађаше певање толиких тишућа верних!...

Табор дворекотога саветника у опште није тако осећао, ал' ипак се не усуди, да томе стане на пут. Мина се, дакле, слободно извукла из тога запушенога табора: беше јој то неисказана милина, да се придружи, макар један сат дневно, онима, који трпе!...

Може бити, да су томе криве биле успомене на разговоре с Херманом, а можда ју је само општа струја повукла за собом. Није се она опирала томе, јер се глас ојађенога народа тако дивно слагао са гласом јаднога јој срца!...

Саветника је то одмах озлоједило. Опет му се понављаху страшни сни, који су га пођу мучили. Мора, која га је мучила, имађаше увек на глави — црвену капу!...

Претрпао је ту капу различитим хартијама, бадио ју чак у кут од ормана, али то није ништа помогло. Берта је све више понављала са сузама своја тумачења таквих снова...

Једва је чекао, да који дан стигне одозго општра заповест, да се учини крај тој несрећној агитацији. Али те заповести дуго не беше. После стигоше, истина, заповести, али тако напироко и на дугачко и тако неодлучно, да су нижи органи нашли за добро, да их изврнују у не обично благој форми.

Измивши се с тим, што се сада против „идеје“ не употребљују више насилне мере, надали се господин саветник, да ће то све како год само од себе престати. Најпосле се навикао и на песме и на црне хаљине...

Дуго је тако трајало то чудновато гледање проз прете, док најзад не стиже од владе заповест, да се бележе они, који јавно певају песме, да се казне лаким затвором или повчаном глобом, а, за сваки случај, да се узму на ум „усијаније главе“.

Ту заповест предаде дворски саветник господину Пурцлу. Пурцел, који је већ неколико месеци ходао као шугав, чисто на ново оживе, чело му се разведри и лати се својски своје нове дужности.

И одмах, за неколико дана, поднесе среском начелнику дугачак списак лица, с различитим примедбама.

Дворски саветник сеђаше баш рахат у својој столици и држаше тај списак пред собом, кад у писарницу уђе саветник. Дворски саветник се осмехну на њега и пружи му списак.

На првом месту, pleno titulo, стајаше... Мина.

— Шта је то? — запита саветник, прелећући очима цео списак од два табака.

— То су кривци због песама по црквама и јавним местима! — одговори дворски саветник.

Саветник дуго гледаше замишљен преда се. Мишљаше у тај мах на... Хермана.

— Али, шта је то? И Мина... Сауд међу пророцима? — рече за часак с проијом.

— Да, ето видите, саветниче, шта смо дочекали! — одговори дворски саветник с уздахом.

— Та да, кад те жене забадају нос свуда, где год се само могу ма како узрујати! Наше је доба, доба нерава! Што било да било, само да се ти нерви надраже! Чак и моја стара... моја Берта, кад смо пролазили поред св. Ивана Непомука, а онде су баш певали, хтеде силом да остане! Истом ју је Пурцел с наострешеном главом и полицајцима заплашио те је отишла од те слике!

— Мени се ипак све чини — одговори дворски саветник, — да то не ће остати само на тим песмама...

— И мени се тако чини, — уздахне саветник — „идеја“ очевидно напредује!

— Онда можда и није зло, што кћерка дворскога саветника пева по црквама? — рече у шали дворски саветник — јер кад дође време,

да буде требало службеницима рачунати с јавним мњењем...

Саветник није ништа на то одговорио, само се намрштио и замислио...

XXX.

Кад се је саветник, колико толико, утешио, што се тиче његових личних начела и уверења, вратио се мишљу на Хермана. За то време је, до душе, походио Херман оца, био је и код начелникових, разговарао с Мином као обично, ал' се још боље могла на њему познати промена. Отац га је неколико пута за то запитао, ал' Херман му је тако вешто одговорио, да би му могао позавидети многи парламентарни говорник. Отац је ућутао.

Мина се опет латила особите тактике, која је урођена женским. Хотела најзад да испита температуру његова срца, спустила је у њу хладну, ледену сонду. Поздрављала се с њим и разговарала с таким привидном хладноћом и немарношћу, као да јој је он најравнодушнији познаник!

А Херман је примао ту хладноћу и немарност без и најмање зачуђености, шта више с неким задовољством. Беше весел, као да му је савет најмирнија и опростио се с њом с осмехом на устима...

Но то ипак није умукло оку дворскога саветника. Дало му је, шта више, повода, да размишља о том неколико дана. Саветник се очевидно клонио разговора о томе. Жао му беше а и стидео се, што је та цела замишљена ствар пошла странпутице. Но опет се није са свим одрекао својих снова. Мишљаше, да ће Херман, који се баш у то време за хлебом огледао, вратити се детињским успоменама и савити себи гнездо онако, како је он мислио.

После недељу дана позвао га дворски саветник к себи.

Саветник је пошао с неком злом slutњом. Лице дворскога саветника беше очевидно збуњено и забринуто. У руци држаше неко писмо од по табака, које не имађаше званична облика.

— Моје се страховање обистинило! — рече дворски саветник, не скидајући очију с писма.

— Како то? — повиче саветник. Онда више нема наде, да би фактични поредак... да би позитивно право...

— Тако далеко још нисмо дотерали! — одговори дворски саветник с меланхоличним осмехом.

www.UNILIBRS
У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Саветник одахну, јер му се одмах беше указала мора с црвеном капом на глави.

— Сад сам баш мислио о Херману, само о Херману — додаде дворски саветник, савијајући писмо...

— О Херману? крикне престрављени саветник. — О Херману? Шта је с Херманом?

— Шта је и како је, још не знам, етаде отезати дворски саветник, гледајући пажљиво у финансијалнога саветника — али то вам могу рећи, да у Лавову... spukt nicht gehener unter der Jugend!... (нису чисти послови међу омлади-

— Ја не велим, рећи ће за часак, да је Херман у завери, али је око њега тако чудна, загонетна атмосфера, као што ми ту пишу, да за цело с њим нешто бива, што отац никако не зна!... Саветник клонуо на столицу и дошао у неприлику... На лицу му се огледаше туга.

— Слутио сам одавна, да добра бити не ће, — рећи ће за час, слежући тужно раменима.

— Али треба нешто почети! дода дворски саветник, гледајући непрестано пажљиво саветника.

— Почети, почети... шта ћу да почнем?...

— Можда би добро било, кад бисте га овамо

Др. Борџе Дера.

ном)... склопило се неко тајно друштво, штампају у потаји... речју нова беда, нове жртве!...

Саветнику се дигло оно мало косе на глави.

Ишчунао из ње пуну шаку, скочио и повикао:

— Јао и помагај! шта се ту ради, у тој земљи! Кћи дворскога саветника пева родољубиве песме; на сад само још треба, да син финансијалнога саветника, син онога оца, који... Не, не, то не може бити! То је лажна узбуна!

Дворски саветник се насмејао, скретио руке, на пажљиво гледао у финансијалнога саветника. По челу му се сновала нека тајна мисао!

доведи... кад би био на очима родитељима, можда би...

— Ах! на очима родитељима! Ту је још веће зло... Пре неколико година рекосте, да га одавде склоним... сада опет кажете, да га доведем... Зар је ту боље?

— Будите уверени, да сам имао једино на уму, како ће бити боље и по вас и по Хермана!

— Верујем, верујем — ја сам уверен о вашој искрености... опростите, ако ме јад и туга...

— Разумем ја вашу жалост!... Али треба свакојачко да га спасемо!

Наступила дуга тишина. Саветник сабираше растркане мисли по глави, дворски саветник га посматраше.

У тај мах се у побочној соби зачуше тихи акорди на гласовиру и Мина запева ону песму, која, пре неколико година, беше почетак њених снова!... Завршила је поновљеним стихом:

„Und finden wir kein besseres Glück,
So kehren wir zu dir zurück!...“

Дворски саветник слушахше неко време, па ће онда рећи чисто узрујан:

— Свакојако је преко потребно, да Херман овамо дође и да подуже с нама... с родитељима остане!

Саветник, по свој прилици, није чуо пемнице. Дубоко замишљен гледаше преда се. Речи дворскога саветника тргоше га из замишљености. Протаре руком сабрано чело, одахне и одговори:

— Не, господине, то није добар пут. Познајем људе и знам, шта то значи, кад кога силом откину од нечега, што га у онај мах највећма занима. То значи прилити уља у ватру!... Нема друге помоћи, него ваља ићи у Лавов, гледати на њега са стране, похватати све његове трагове, ухватити га *in flagranti*, па га онда уверити...

— Ех — прекине га дворски саветник — мислите ли, да ћете имати од туда какове побочне користи?...

— Боже сачувај! Боже сачувај! — крикне саветник — мени је сад стало само до сина — ни за што друго не марим.

Дворски саветник на то ништа не одговори. Устане и пружи руку, да се опрости са саветником.

— Радите, како најбоље знате — рече му — узмите допуст, па идите у Лавов.

У тај мах стишаваху се све већма акорди под Минином руком, најпосле се изгубише негде у ваздуху.

Саветник се вратио кући, па се стао спремати на пут. Бerti није ништа говорио. Беше уверен, да најбоља мати може, својим језиком, упронастити сина. А ту се тицало тајне... У својим белешкама нише о томе саветник:

— Кад сам већ сложио ствари у сандук, беше још доста времена до поласка железнице. Сео сам у наслоњачу, да се одморим и да још једном добро промислим о свему, што ми је ваљало радити.

„И видех данас, па себи саму, неку чудну промену!...“

„Кад сам пре толико година полазио у Ђепнички двор, имаћих пред собом заверу и наумљену буну... Горео сам од жеђи, да уђем нечему у траг и да се тим одликујем, пред владом, као каковим јуначким делом! Повода сам имао за то у својим начелима и замишљајима. Да дођем до своје цели, био бих све жртвовао, па и своју породицу!...“

Како ли сам се чудно сада променио! И сад сам ишао међу заверенике, који сноваху неко насилно дело... али не беше у мени ни најмање жеђи, да се користим тиме, ако бих чему ушао у траг! На против, наумио сам да на све замирим, што бих год могао видети, и да окренем главу, ако би баш потребно било!... Нисам хтео више да долазим у сукоб с историјским претензијама, а обрану позитивних права државних оставио сам другима!... Једина сина свога хтедох да избавим!

„Па и у томе, те како је чудновата промена! Некада сам ишао међу незадовољнике и родољубе, да каковим важнијим ловом учиним што год за будућност свога сина... сада тражим међу њима своје дете!... Је ли то случај, је ли то чудна освета идеје?...“

И баш кад је саветник тако размишљао, упаде у собу Антонија.

— Господине саветниче, повиче задухана, смилујте се, па се послужите својим утцајем. У цркви се баш сада обавља вечерњица. Као обично певају песме. А ето господин Пурцел скупио све полицајце, наместио их пред црквена врата, па веди, да ће сав „*Gesinde*“ отерати у затвор. Знате, какова је раздраженост... На што да се баца варница у барут!... Реците господину Пурцелу...

Саветник гледаше у чуду Антонију. Сам није веровао својим ушима, да ко тако што од њега тражи. Он сада да стане у обрану онога, што може бити опасно позитивном праву!...

— Ко вам је казао, да тражите помоћи од мене? — запита је, за часак, у чуду.

— Уверење, да сте поштен и племенит човек! — одговори Антонија и зграби саветника за руку.

Речи „поштен и племенит човек“ чудновато зазвонише у његовим ушима... Не знађаше ни сам, како је то било, да је пошао за том руком, узео шешир и изишао.

Ишао је поред Антоније у дубоку ћутању. Чињаше му се, да чини зло, а опет не имађаше снаге да застане и да се врати. Оборно очи доле, и волео би, да га у тај мах нико није видео!...

Најпосле стадоше пред црквом. Око цркве узаврело од силна света. На вратима стајаше сијасет полицајаца. Међу њима онази Пурцла.

Управо не беше сам са собом на чисто, за што му је ударила крв у цело лице, кад је сназио колегу...

— Господине Пурцле, повиче жестоко на њега, шта опет кога врага радите?

Пурцел не могаше да дође к себи од тешка чуда. Саветник је сав дрхтао од гнева.

— А шта је то с вама било, господине саветниче? запита подругљиво Пурцел, да вас није који комитет изабрао за председника?

Крв узаврела у жилама саветниковим. Дошао блед у лицу као крина, стиснуо песнице и дрекнуо:

— Нисам председник комитета, који је само у вашој глави, али нисам ни ухода!

— Господине саветниче! — одговори Пурцел с примереном уљудношћу, ви се заборављате! Слушају нас страни људи.

— Нека цео свет чује! Ви непромишљено буните јавно мњење против владе...

— Јемачно хоћете да будете кандидат за пољски сабор!...

Срећа, што је Мина у тај мах већ јавила оцу, шта се догађа пред црквом. Дворски саветник је одмах послао уставника, да позове Пурцла.

За Пурцлом отишли и полицајци. Саветник погледао са слављем око себе. Силан свет га окружавао...

„Тај тренутак, нише у својим белешкама, остаће ми увек у памети. Видех, како су тисуће очију упрте у мене... У тим очима, у тим лицима видех толико пријазна чуства према себи, тако се дивна захвалност, за моје посредовање, огледаше у тим погледима, да ми срце

осети милу, слатку радост, какову само осећа заиста „добар и племенит човек!...“

„Баш је запевао у тај мах кор од тисућу грла у цркви једну од тих дивних песама... Песма та чаробно деловаше на мој слух... вукла ме нехотице у цркву...“

„И хтедох да барем од пробе осетим на час то чуство, које је светину заносило... ућох у цркву па се умешах међу светину...“

„Стајах дуго... дуго... у души мојој трептале дивне струне... помислих, да можда и мој Херман спада у ту светину, која покајнички ублажава Бога...“

„Освестим се и брзо изидем из цркве. Ипак ми некако жао беше, кад сам се умирио, што нисам могао дуже да останем онакав човек, какав сам био за онај час у цркви...“

„Разумео сам сву моћ... фанатизма!“... За по сата беше већ саветник на путу.

На другој станици уђе у вагон један виши службеник. Разговараху се о свему и свачему.

— Ви идете из * * *, рећи ће после неког времена његов сапутник — онде је било данас неко стецинте!

— Није ништа ванредно — одговори у кратко саветник — певало се у цркви, као обично.

— Чуо сам, да је био пред црквом неки сукоб са извршном влашћу!

— Та, као обично, кад службени органи невешто извршују дане им заповести!

— Признајем, да не разумем држање наше владе према тим побожно-политичким агитацијама!

— Према каковим агитацијама?

— Певање песама... Ја мислим, да влада треба најоштрије да стане томе на пут

— Шта ви видите у тим песамама?

— Могу се увек метнути под рубрику преступа, па и издаје!...

Саветник се насмејао... Некако га сада чудно увреди то мишљење његова друга.

У тај мах им затитраше пред очима крето-ви на кулама и црквама престоничким...

(Наставиће се.)

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Предлог певачким друштвима и пријатељима српске гудбе о издавању зборника српских четворогласних песама.*

Много може

Родъ храбрый, зашт' му с' чини, да може онъ.

Мушкетери.

Не је ми намера истицати овде да гудба (свирка и певање) уопће, остварујући идеју лепоте звуцима, који преко слушнога чула утечу на наше осећање, после говорне вештине (песништва) најнепосредније потреса човечју душу и узноси је у идејалне сфере. И то је позната истина, да сваки народ својим гласом пева и својим звуком гуди и да најбоље разуме, највећма га раздрагава своја песма и свој звук. Из свега реченога излази, да је гудба и уопће сионо средство за образовање човечанства и посебно народна гудба јак савезник и помагач просветно потиштенем народима. Педагогији и просветној политици је далеко задатам, што више неговати гудбу уопће а нарочито народну песму и свирку.

После ових напомена постављам овде питање, да ли смо се ми, који очигледно не смемо пререти ни једнога савезника у просветној борби, потрудили да овога придобијемо и да га што чвршће привежемо за се? Не може се порећи, да се у нас уопће воли гудба, али поред свега тога она је још у стању дилетантизма. Поред тога невоља је што се особито приватно и у свирци највише негује туђинска немачка музика. То је с једне стране због културне струје, којој смо у многим потчињени па и у том, а које због оскуднице домаћих композиција и домаћих учитеља, који би укусу окренули народном правцу. Боље нешто стојимо са певањем у певачким друштвима. И ту истина неје изобиље у домаћим композицијама (особито у већим и савршенијим врстама), али још једнако нас уче певати и развијају нам гудбени укусу већином туђинци. Догле год се тога посла не лате наши синови, не можемо очекивати већег напретка.

Одговор је према том на постављено питање, да смо ми у гудбе дошли истом дотле, да нам она буде за невољу забава а никако и јак бранич народности, како би могла бити. Још многа питања, која засепају овамо, код нас несу још ни дирнута, н. пр. о стипендијама за музичаре, како би се повећала производња изворних композиција итд.

Дотле, док на та питања не узмогнемо повољно одговорити, дужност нам је, развијати и одржавати певачка друштва ма и с помоћу туђинаца, неговати и распростирати оне домаће композиције, које већ имамо.

Јер, да се зауставимо на овој последњој мисли, истина произвођење новог је знаменит чинилац у духовном животу, али је тако исто од вредности посао и растуривање произведенога. А растуривање неје код нас као што треба уређено ни код књига, камо ли код музикалија. И поред тискарске, каменописне и резачке вештине, код нас се музикалије шире још на најспорији, најнижавији а биће и најскупији начин: — преписивањем. Колико се ту ловца и времена (а и оно је новац) утроши без користи, колике добре ствари остају тако непознате или мало познате у рукопису по архивама певачким, место да се заоре по свем народу и да тим изврше свој просветни задатак? Колико мора какво ново певачко друштво да се обзире на све стране, да мољака, да досађује, док прибере себи малу збирчицу песама? У невољи, у недостатку бољег лађа се тако певачко друштво и лоших ствари поред толиких лепих песама наших.

Нећу тајити, е су ме навеле да о овом мислим и пишем, и личне побуде. Приближава се свети Сава — српска слава, када ће тога дана у вече све Српство православно запевати на беседи. Требаће за тај свечан, славан дан спремити много програма, на многим местима скупиће се ле за ту прилику певачка дружина, запеваће ко можда никад певао неје — а камо толико песама нарочито по мањим местима? Нови Сад је изашао на глас својим гимназијским беседама, ту се пева, ту ти је ризница песама каквих хоћеш. Лете писма у Нови Сад уреднику овога листа или писцу ових редака: „лепо Вас молим две, три, четир, пет, што више песама за мушки, дечји, мешовит лик. Подајте преписати на мој трошак или пошаљите партитуре по пошти о мом трошку, чим препишем, вратићу са највећом захвалношћу.....“ Тада би требало отворити у Н. Саду музикални Хилендар. Јамачно имају и многе ликовође и председници певачких дружина оваких невоља.

* Молим српске новине и листове, да овај чланак прештампашу ради користи предложене ствари.

Ово је мала сличица уз горње наводе, из којих се јасно види, да је прека потреба приредити збирку одабраних српских ликова за четири мешовита и мушка гласа у тачном али јефтином издању; и то не само партитуру него и сваки глас за себе, јер много смета ширењу песама и дуго-трајно исписивање и споро преписивање гласова.

Да је ово потребно, не ће јамачно нико сумњати, само је питање, како да се изведе. Кад већ немамо никакво гудбено средиште, које би имало средстава и за тај посао, онда не остаје друго него притећи удружењу. Свако певачко друштво нека се прво у свом кругу посаветује о том, да ли пристаје, колико партитура може примити на се да растури (јер би из таквих партитура могли свирати на клавиру и приватни свирачи и свирачице), колико гласова требају. Да свако друштво после изашље свога изасланика у том послу у Н. Сад или где се већ удеси састанак, или да пошаље макар писмено уверење и своју одлуку. Изасланици певачких друштава би се о свему договорили и изабрали одбор од три четири згодна човека, који би зборник српских песама спремили за штампу.

Задатак тога одбора био би прибрати од свих живих српских композитера рукописе и задобити од њих издавачко право, потражити и прикупити по свим архивама певачких друштава рукописе умрлих или непознатих композитора, занесати и од приватних људи рукописе или штампане песме. Кад би се тако прикупило градиво, онда би се од њега одабрало што је лешне и од трајније вредности и што носи на себи жиг српске гудбе па би се то критички издало. Издање треба да је што практичније и што јефтиније.

На тај начин дошло би свако певачко друштво најлакше до збирке песама, које би имале и ту врлину, да су тачно забележене а не су остављене на милост и немилост вештини преписаче-

У Н. Саду, 17. (29.) нов. 1892.

вој. Ну тиме би се добило нешто и за науку. Стекли бисмо критичан зборник најодабранијих гудбених умотворина, из којег би се видело, докле смо дотерали у тој вештини. Не треба ни пошто губити из вида, да је у просветном животу лакоћа распрострања мисли, идеја, умних производа веома знаменит чинилац. У каквим смо приликама, ми морамо таке чиниоце добро уочити и употребити их на своју корист.

Мислим да би за сад требало овако учинити и то што пре. Ну требало би се побринути за овај посао и у будућности. Ма да мислим, да је издавање зборника српских песама за сад најпотребнија ствар, ипак нека ми је допуштено рећи коју и о овој другој теми. Још за дуго не ћемо моћи рачунати на то, да наши књижари издају така издања српских музикалија; морамо се опет сами помоћи. Оснујмо гудбену закладу (фонд) у Матици Српској. Свако певачко друштво по својим средствима приступа с одређеном свотом као оснивач тога фонда. Притећи ће у помоћ зацело и дарекљива српска рука. Свако певачко друштво нека одређен проценат од прихода са беседа и концерата уступа овом фонду. Из њега нека се расписују награде на добре српске композиције и нека се издају. Ако с временом нарасте, могу се из њега издавати стипендије за музичаре.

Надам се, да све ово што наведох неје у царству немогућности. Овде је реч о двема живим потребама, а чим су праве потребе (а не тек уображене) морају се кад тад остварити. Зависи само од добре воље, од покретача и од тога, с које стране да се ствар почне и како да се удеси. За сад је лакше извести први посао, а био би и од непосредније користи, треба се дакле прво њега латити.

Позивам дакле певачка друштва и све пријатеље српске гудбе, да се о том промисле, разговоре и да своје мисли преко новина и листова пуште у јавност. А кад ствар сазре, онда на посао!

Тих. Остојућ.

КЊИЖЕВНОСТ.

ДР. ЂОРЂЕ ДЕРА.

Са особитим задовољством узимам перо у руку да са речи две напишем овде коју из живота дра Ђорђа Дера.

Вредни тај радник навршио је ове године двадесет и пет година свога учитељскога рада. У највећој тишини нађоше се почетком октобра

ове године све редом колеге професора дра Ђорђа Дера а с њима и ини поштовачи његови у стану његову те му показаше, да се одиста радују, што је навршио четврт столећа у мучном раду свом, и да му пожелe да још дуго здрав, чио и оран дела на пољу народне просвете, еписке књиге и правог добра народа еписког.

Тиха беше то јубиларна прослава слављеникова, као што је и тих рад учитељски, тих и скроман у садашности а силан у последицама и у будућности недогледан.

Лак онај стисак руке и братски пољубац беше сва слављеникова овација тога дана ал' захвалност наша је неизмерна и трајаће док год буде у еписком роду света, који знаде поштовати праву заслугу, ценити и уважавати ваистину користан рад и љубити праве пријатеље еписког народа.

Др. Ђорђе Дера родио се у Новом Саду 1. априла 1844. Основне школе учио је у Петроварадину и Новом Саду, гимназију у Новом Саду, Винковцима и Пешти а права у Грацу и Пејшти, где се 1869. и промовирао за доктора права.

На је ли тај млади доктор у јавном животу запливао струјом, која води великим частима и високим масним звањима, одаде ли се др. Дера адвокацији, којом се салашни теку и на својој екинажи вози? Боже сачувај! Од свега тога не би ништа. Када се његова поштена и одушевљена одлука, да ступи у калуђере, разби о студ тадање црквене поглавице, прихвати се он цркви најближега поља и поста професором на епиској великој гимназији новосадекој.

Као што је образовање своје и студије своје допуњавао путовањем по Русији, Италији, Немачкој, Француској и Швајцарској, тако додаје он свом плодном и велезаслужном школеком раду обилну производњу на књижевном пољу.

Књижевни рад му је многовретан: и дидак-

тичан и белетристичан и публицистичан, ал' најрадије претреса питања из народне привреде. Скроз уверен будући, да нашем народу највише треба да се морално и материјално развија и снажи, да чува што има а нове тековине постепено да ствара, писао је „Стари Деаковац“ и „Филалит“ по многим нашим листовима, који су излазили и који још и данас излазе, много, корисно и ваљано са свога гледишта тако тачно, потпуно, убедљиво и оправдано, да ће таком конзервативцу радо ће образом скинути капу и сваки свестан либерал и радикал.

Особито је плодан рад развио у нашој „Матици“, којој је и потпредседником био а и данас је душа одбору Коњевићеве задужбине. Његове оцене сведоче о дубокој и свестраној студији, о доброј намери и искреној жељи, да све савршенције и лепше цвеће процвати у књижевности нашој.

Па како је питом, како погодан а како скроман у друштву нашем грађанин Дера! Нема ни једне друштвене појаве, која би нам користи могла донети а да је својски не би потпомогао др. Ђ. Дера. Врло добро познајући снагу музике а знајући, да нам ваља многу суровост одбацити, да можемо правој култури на сусрет поћи, један је од најистрајнијих поборника песме у певачким еписким друштвима, где, као и свуда, вазда буди, опомиње, подиже, подстиче на лепо, добро и корисно.

Још бих могао напоменути, како у лепом православљу нашем ужива професор Дера и могао бих још многу, многу и то само у похвалу му рећи, ал' скученим простором овога листа пагоњен заврнујем са жељом, да милоствиви Бог још дуго поживи на дику и корист рода и народа драгог овог нашег пријатеља, да га добра воља не остави и да буде уверен да смо му здраво, здраво захвални.

М. А. Јовановић.

К О В Ч Е Ж И Њ

КЊИЖЕВНИ ПРИКАЗИ.

Мила Ст. Клицин. Читанка за други разред еписких основних школа у Босни и Херцеговини. Саставио: — — —, еписки народни учитељ у Сарајеву. Сомбор Издање књижарнице Миливоја Каракашевића. 1892. Вел. оем., стр. 105. Читанка по своје утецају заслужује, да се на њу мало више обраћа пажње, по што се то код нас на њу pazi.

Утецај читањини је одиста велик. Мека детиња душа учи из ње познавати себе, познавати свет, учи мислити, познавати добро и зло. Читанка је дакле средство, којим се долази до горњих врлина; но поред тога може читанка послужити још за нешто, што је од велике важности и за саму књижевност. Њом се може најлакше доћи до давнашњег нашег књижевног идејала — до чистоте у право-

пису и језику. Подајте оном малом Српчету читанку, написану чистим народним језиком, језик ће му се тај упити у душу и у потоњим годинама не ће бити којекаквих на- карада у језику и правопису — јер ће га свако знати. Читанка, којој горе исписасмо натпис, садржином је са свим добра. Све ти је то написано јасно, просто и разго- ветно. Подељена је на седам делова, који носе ове нат- писе: У школи и у цркви; Дом; Човек и његово здравље; У породици и у друштву; Дом и на дому; Како година тече; По свијету. Сви су ови делови лепо обрађени, опа- зили бисмо само нешто на поделу. Под натписом „Божић“ (стр. 18.) има читав ступац о Бадњем дану; не би ли боље било, да је Бадњем дану посвећен засебан натпис, а тако и Божићу? „Одјек“ (стр. 19.) је метнуо г. Клицин у седми део, а тај би комад боље пристао у трећи део, од- мах после „Слуха“. М. С. Кл. пишући ову књигу, зацело је имао на уму, за кога је пише, те је поред српског на- зива за разне ствари метнуо у заград и турски назив, као на пр. за занатлије (стр. 65) и цвеће (стр. 75). То је грло добро еминљено, само је требало у томе и истрајати па урадити тако исто и код назива дувар (стр. 25, 92), башча (стр. 31, 43, 64, 76), чаршија (39), сепет (71), цеп (92) и др. На неким местима има и релативних реченица (стр. 5, 82); мислимо, да ово није оправдано. Боље би било, да се место релативне реченице направи нова реченица, јер ће дете тако лакше разумети. Неким речима је г. М. С. Клицин дао друго значење, а не право њихово: реч *грдан* (26, 29) узима он у значењу велик, голем, а грдан значи ружан (Ја сам понао грдан [ружан] сан видјела). Исто тако је прекренио г. Кл. значење и у речи *надница* (82). Надница је по њему плаћа за читав одсек времена, а знамо, да је надница плаћа само на један дан; а од куда и може бити наднице од четири дуката, као што има у овој читанци? Осим ових погрешака има много не- конз-квенција, које свугде пре могу подиети, само не у школској књизи. Тако г. Кл. пише придев: *божји* на више начина: час *божји*, као што и треба (стр. 18, 20, 50, 72), час *божји* (50) а час *Божији* (50). Исто тако не треба писати *човјетњи* (34), *гушчији* (70), *пачији* (70), него чо- вјечи, гушчији, пачји. Долази даље *свијетљаци* (17), које је са свим коректно, али већ на другом месту (25) пише г. Кл. *свијетљаци*. Кад је пош. Божо, онда је дат. *Божу* а не *Божи*, као што пише у овој читанци (30). За кондицио- нал узима се у помоћ глагол бити, и онда прво лице множ. у кондиционалу гласи *бисмо* а не *би* (стр. 17, 104). Да се означи средство, довољно је само инструментал без пред- лога *са*; не треба дакле *са пицем* (42), но само *пицем*. Г. М. Кл. некако не зна, шта ће са апострофима; меће их тамо, где им нема места, а изоставља их, где би им било места: пише *за'рба* (9, 28), *умр'о* (98) а опет на другом месту *измако* (97). Са вокалним *р* треба већ једаред да смо начисто. Неки га пишу, као и М. Кл., знаком *р'*, неки опет *рв*, по најбоља би канда била Даничићева ознака *р* (ове ознаке држи се и „Стражилово“). Место *мухамедански* (стр. 67, 68) боље је *мухамедовски*, место *челуш* (стр. 69) — *челуш*, место *сладше* (78) — *слабашу*. Облик *цватући* (100) употребљава г. М. Кл. као партицип, а то је само прилог. Има погрешака и у дијалекту. Г. Кл. пише *разговјетно* (9) м *разговјетно*, *пошљедни* (53, 62, 83) м *по- шљедни*. Г. Кл. је свугде остављао неповређене групе *лј* и *дј*; против тога немамо ништа, али онда не треба пи-

сати *бевеница* (20) него *дјевеница*. Инфинитив *живљети* (33, 36) потпуно је добар, па зашто онда *живјети* (103), *тријели* (60)? И ту би требало међу лабијал и ј. ту уметнути епенте- тично л. Генитив множине у придева свршује се код г. Кл. час на *их*: *најљешних* (77), *зелених* (79), час на *ијех*: *зиданијех* (64), *зрелијех* (86). И у оваким случајевима треба се др- жати Даничића. Генитив множине у свију придева и за- меница свршује се на *их*, само код заменица непознатних основа на *ијех* (разуме се у јужном дијалекту). У тексту на стр. 48 стоји правилан облик *ејерно*, по у „Штампар- еким погрешкама“ „поправља“ то г. Кл. велџи, да треба *вијерно*. На стр. 50 написано је *милица* м. *Милица*; то би требало да је поправљено у „Штампарским погрешкама“, но није. Место руске речи *благодарач* (6) боље би било употребити чисту српску *захвалан*. Конструкција на стр. 39. „*бев да се ко смисловао*“ је германизам (*ohne dass sich Jemand erbarnt hätte*). На стр. 8, где се говори о буквици, већи г. М. Кл. од речи до речи: „На крају ове читанке штампане су српске ријечи латиницом.“ Предистао сам целу књигу, тражио сам свугде те „српске ријечи латини- цом“, али их нигде не нађох. — Ето то су погрешке у овој читанци. Да тих погрешака нема, књига би ова била из- врсна, но и овако је не можемо осудити, јер здрава са- држина у ове читанке, дух, који веје кроз њу, заслужује сваку похвалу. Читанка ова послужиће, да се искорене многе предрасуде у нашем народу. Она ће учити српску дечицу толеранцији, учиће их, да љубе своју браћу муха- медовске и римокатоличке вере, јер „брат је мио, које вере био“. У том духу је и написана у овој читанци дивна алегорија под натписом „Три Српчета“ (стр. 67). На крају крајева велимо, да књига ова заслужује похвалу а даће бог и друго издање, у ком ће се г. М. Кл. моћи ослрнути и на горње замјерке на читанку своју поправити, да му буде са сваке стране изврсна.

Ђорђевић П. Пера. Теорија књижевности за више разред средњих школа у краљевини Србији I. 1. Сти- листика 2. Реторика. По В. Вакермаглу, В. Вељаевском, Л. Зими и другима, написао — —. Београд, издање и штампа државне штампарије 1892. Цена 1, 80 дина. На 8 ви, XIV, 1 л., 171 стр. — У нас је оскудица у добрим уџбеницима. Шта више има предмета, које наставник мора диктовати. Један је од таквих и „Теорија књижев- ности“ или, како се у Србији зове, „Литерарни Облици“. Пролазила је генерација за генерацијом, а „Теорија књи- жевности“ морала се предавати по наставничким беле- шкама. Како је то незгодно и за ђаке и за наставнике, и како се и тим путем никако не постиже жељено једин- ство, то се једна чекала књига оваке врсте. И ту недо- стајину и незгуду уклони Пера П. Ђорђевић делом, чији је натпис над овим речима. Оно нам попуњује једну осетну празнину у школској књижевности, а и служи за умјед потоњим писцима школских уџбеника прегледношћу, као и марљивошћу у изради. На 163 стране писац је збијеним и јасним слогом изнео све оно што је потребно за стилистике и реторике оном, који се приправља за учење историје књижевности. По начину немачких школ- ских књига писац је мање знатна правила штампано си- тнијим словима, те стоји на вољи наставнику, да и њих прелази с ђацима или не. Уз поједина правила додани су zgodни примери, нарочито уз тропе појетскога стила. Када се има још на уму, да је ова књига намењена петом

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

WWW.UMLIB.RS

и нешто шестом разреду (према досадашњем програму србијанских гимназија), онда се никако не бисмо могли сложити с мишљењем, да је ова књига велика; јаме је мишљење да она потпуно одговара оном, за што је на-
 мењена те с тога бисмо и зажелели, да ускоро и други део — Теорија појесије (Поетика) угледа света. У предговору писац изнесе дела, којима се служио, а на крају је књиге „азбучни списак главних речи“, и једно и друго није рђаво, већ је за похвалу. Књига ова не треба да је само уџбеник ерских гимназија у краљевини Србији, њене границе треба да су пространије. Она може послужити и сваком оном, који хоће да се упозна с теоријом књижевности. Ми је топло препоручујемо.
 Беч.

Б.

Новеле Драгутина Илића. Београд, издање књижаре Д. М. Ђорића 1892. Штампарија С. Хоровица Београд. 8а. стр. 115. — Као што је познато читаоцима „Стражилова“, Драгутин се Илић ове године баш својски рериповедао. Куљале су му приповетке једна за другом, вадио их је што по рекли као из рукава. Већичу — свих осам, што изађоше у овој збирци — штампао је овде у нашем листу. У збирци их је овим редом поређао: I. „Хане-дан“ („Стражилово“ бр. 23); II. „Мати“ (бр. 22); III. „У магли“ (бр. 21); IV. „Вештица“ (бр. 28); V. „Игуман Пајсије“ (бр. 30 и 31); VI. „Игуманова сен“ (бр. 32 и 33 „Стражилова“ и у календару „Соколу“); VII. „Под земљом“ (штампана сад већ по четврти пут: најпре у подлиску неког београдског дневника, за тим у шестој свесци прве књиге самозних Црних листова, па онда у бр. 36 „Стражилова“ [да богме у измистификовање уредника те и уз хонорар, који се плаћа оригиналним докде нештампаним прилозима] и најпосле ево овде у овој збирци); VIII. „Епитафија рага“ („Стражилово“ бр. 9). У т. зв. песничку жипу и чиет родољубиви занос Драгутина Ј. Илића не може данас посумњати никоји беспристрастан оцењивач те са те стране мора сваки и приповетке његове похвалити (у том погледу стоји на првом месту међу горњим приповеткама „Мати“ а за њом „Игуман Пајсије“), но што се тиче самога склопа и начина у приказивању, даље и избора предмета, ту је отворено питање, да ли се све може одобрити. Са техничке стране мора човек мерити горње приповетке мерилом за првенчад а преромантичност па чак и неестетичну грозovitост. у неким једино ако би могао разложити — не и оправдати — преврлом тежњом Драгутина Ј. Илића, да постане модерни натуралиста дакле за сад бар — бела врана у јату нових наших приповедача. — Издање ове збирке није од прве врете. Цена је књизи на спољашњем, подобро ишараном натпису значајна, у Србији се та књига купује по један динар, по ја знам по што се купује и овде код нас, јер ни издавач Д. М. Ђорић ни — што је још најчудоватије — Драгутин Ј. Илић не нађе за вредно, послати један примерак на приказ листу, у којем су приповетке први пут угледале света.
 Г.

САДРЖАЈ: Песништво: У загрљају. Невени. Суза. Ни из чега. Црвена кана. — Уметност: Предлог печачким друштвима и пријатељима ерске гудбе о издавању зборника ерских четворогласних песама. — Књижевност: Др. Ђорђе Дера. — Ковчежић: Књижевни прикази. Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваке недеље на читаву табаку. Цена му је 5 фор. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. за по год. 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 12 динара на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата књижари Луке Јоцића у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожина у Београду.

Издаје књижара Луке Јоцића.

Штампарија дра Павловића и Јоцића у Новом Саду.

+ Десети број „Globus“-а доноси чланак Ф. Крауса „Ordalien in Bosnien und dem Herzogthum“.

+ Доцнат одескога свенаучишта М. Г. Попруженко штампао је своје „Замјтки по Кирило-Мееодијевском уопросу“ у овогодишњој првој свесци другог дела „Лѣтописа Историко-филологическаго общества при императорскомъ Новоросійскомъ университетѣ“.

+ Ljubljanski Zvon у осмом свеску, а у листу приоли неколико стихова из књижице од 16 листа, тискане „vu Optuju pri Ferenczu Sküczu“ 1795, а коју је написао pat. Gregorius Kap. Књижици је натпис „Nebeszkí pászti pogublyenu ovezu ische.“

+ У седмом броју истог овога словеначкога часописа историјски је чланак Ивана Стекласа „Pades Krupleta 1565“. У истој свесци Мурко проговори о Шренловој „O Vrazovoj kritici“, замерајући по што шта.

+ У осмој и деветој свесци „Ungar. Revue“ сем трећера дела Fest-ова чланка „Uskokeni u Venetianer in d. Geschichte von Finne 1575—1618“, штампан је и чланак М. Вернера „Die königl. Nemanjiden, Beiträge zur Kenntniss der ungar.-serb. Beziehungen“.

+ У чешком листу Osveta, а у броју 8 Tonžimsky пише „Aus d. heutigen Bulgarien“, у 11. пак „Ungar. Eisenbahnpolitik und Bosnien“.

+ Као додатак „Monatsblätter des wissenschaftl. Club in Wien“ изписао је извештај о путу друштвеном по Далмацији, Херцеговини и Босни. Е. Poche написа „Reise durch die Herzegowina und Bosnien.“

+ У броју 239, а у подлиску „d. Wiener Zeitung“ М. Hoernes пише „Herbsttage in Istrien“.

+ У Бреслави је изшла докторска дисертација кандидата филозофије Ezechiel-a Zivier-a „Studien über den Codex Suprasliensis“.

+ У подлиску „Видела“ штампана се превод предавања Тодора Вилонскога „о богомилима“. Предавање је ово држао пролетос у „Научном клубу“ у Бечу. Ове је пак године 12. новембра читао „Constantinopel, die Modestadt des Mittelalters“.

= Јосип Пасарић, главном уредник Виена се зове онај писац хрватски, који се у 45. и 46. бр. својега листа латио те племените задаће, да обавести Хрвате о „новом“, фонетичком правопису (о том беше реч у 44. бр. „Стражилова“). Али докле може довести родољубље постављено на крив основ, дивно показује Пасарићево писање о Вуку, Вукову правопису и језику (у III. чланку под 1.). Шовиниста Пасарић принео је овде на жртву научника Пасарића. Беспослица би била опровргавати његова тумачења, која не доликују озбиљно књижевнику. Ово је и опет један доказ више, како болесни шовинизам и најлесну врлину: родољубље изврће у разбојништво, себичност и мржњу на истину.